

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA
VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

LITHUANIAN ACADEMY OF MUSIC AND THEATRE
VILNIUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

Salomėja Bandoriūtė

***HOMO RIDENS: JUOKAUJANČIO ŽMOGAUS FENOMENAS
ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE***

***HOMO RIDENS: THE PHENOMENON OF THE JOKING MAN
IN MODERN LITHUANIA***

Daktaro disertacijos santrauka
Summary of the doctoral dissertation

Humanitariniai mokslai, etnologija (07H)
Humanities, Ethnology (07H)

Vilnius, 2017

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA
VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

Salomėja Bandoriūtė

***HOMO RIDENS: JUOKAUJANČIO ŽMOGAUS FENOMENAS
ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE***

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, etnologija (07H)

Vilnius, 2017

Disertacija rengta 2012–2017 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje.

Moksliniai vadovai:

dr. **Jūratė Šlekonytė** (2012–2015, humanitariniai mokslai, etnologija, 07H, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

prof. dr. **Aušra Martišiūtė-Linartienė** (2015–2017, humanitariniai mokslai, filologija 04H, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Moksliniai konsultantai:

doc. dr. **Šarūnė Trinkūnaitė** (2012–2015, humanitariniai mokslai, menotyra 03H, teatrologija H330, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Lietuvos kultūros tyrimų institutas)

dr. **Lina Būgienė** (2015–2017, humanitariniai mokslai, etnologija, 07H, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Disertacija ginama Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Etnologijos mokslo krypties taryboje.

Taryba disertacijai ginti:

Pirmininkas:

prof. dr. **Meilutė Ramonienė** (humanitariniai mokslai, filologija 04H, Vilniaus universitetas);

Nariai:

doc. dr. **Laimutė Anglickienė** (humanitariniai mokslai, etnologija 07H, Vytauto Didžiojo universitetas);

doc. dr. **Ramunė Balevičiūtė** (humanitariniai mokslai, menotyra 03H, teatrologija H330, Lietuvos muzikos ir teatro akademija);

prof. dr. **Rimvydas Laužikas** (socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija 08S, Vilniaus universitetas);

dr. **Radvilė Racėnaitė** (humanitariniai mokslai, etnologija 07H, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas).

Disertacija bus ginama viešame Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Etnologijos mokslo krypties tarybos posėdyje, kuris vyks 2017 m. birželio 16 d. 11 val. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Juozo Karoso salėje.

Adresas: Gedimino pr. 42, LT-01110 Vilnius, Lietuva.

Tel., (+370-5) 261 26 91, faks. (+370-5) 212 69 82.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2017 m. gegužės 15 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekose.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas

Su juoku ir humoru susiduriame kiekvieną dieną įvairiausiose situacijose; šie reiškiniai lydimus socialiniame gyvenime, namų aplinkoje, jie skleidžiami per žiniasklaidą. Juokas yra įgimta žmogiška savybė: „komiškumas gali rasti tik iš to, kas yra griežtai žmogiška“ (Bergson 2014: 16). *Homo ridens* – juokaujantis žmogus – juokauja įvairiais būdais ir iš to randasi įvairūs komizmo raiškos žanrai: teatro (komedija, farsas, parodija, tragikomedija, satyra, *stand-up*), literatūros ir folkloro (anekdotas, mįslė, humoristiniai posakiai, melo pasakos, komiškos dainelės ir t. t.), vizualinių menų (karikatūra, komiškos reklamos, memai ir pan.), muzikos (komiškos operos, operetės, komiškos dainos) ir t. t. Humoro tyrimų spektras yra toks platus, kad dažniausiai pasitelkiami tarpdisciplininiai tyrimai, įtraukiantys psichologiją, lingvistiką, etnologiją, komunikaciją, išmaniųjų technologijų mokslo principus ir net mediciną ar matematiką. Kiekviena mokslo šaka stengiasi ištirti būtent jai aktualią mokslinę problemą, dėl to tyrimo eigoje randasi naujos teorijos ir metodai.

Istoriniuose šaltiniuose matyti, kad klausimai, kas yra humoras ir kaip jis funkcionuoja, buvo keliami visais istoriniais etapais: antikos laikais, viduramžiais, Renesanso laikotarpiu, šiuos klausimus mokslininkai užduoda ir šiandien. Humoro tyrimų pradžia galima laikyti 1976 m. pirmą kartą įvykusią Tarptautinę humoro ir juoko konferenciją, kurios metu įsteigta Tarptautinė humoro studijų draugija (ISHS). Šiuolaikiniai humoro tyrimai siejami su humoro psichologijos pradininkais: Jeffrey'iu Goldsteinu ir Paulu E. McGee (1972), Antony'iu Chapmanu ir Hughu Footu (1977); lingvisto Victorio Raskino (1985) darbais; Mahadevo L. Apte'o (1985) antropologiniais humoro tyrinėjimais; mokslininko Johno Morrealio (1987) filosofiniu požiūriu į humoro fenomeną (Johnas Morrealis yra pagrindinis ISHS įkūrėjas, ilgametis draugijos prezidentas bei žurnalo *International Journal of Humor Research* vyriausiasis redaktorius). Taigi, Tarptautinės humoro studijų draugijos (ISHS), kuriai priklauso skirtingų mokslo šakų atstovai, egzistavimas liudija, kad humoro ir juoko tyrimai vienija įvairių mokslų šakas, taiko jų teorijas ir tyrimų metodologiją.

Pasaulyje žinomi įvairūs humoro tyrimai: Leonardas Feinbergas (1978) ir Thomasas Veatchas (1998) domėjosi humoru kaip emocijų raiškos priemone, juos ypač domino santykis tarp juoko ir agresijos; Salvatore'as Attardo (1998) pasiūlė lingvistinę teoriją ir metodologiją, padedančią tyrinėti humorą kaip kalbotyros mokslo objektą; Matthijsas P. Mulderis ir Antonas Nijholtas (2002) atskleidė pagrindinius humoro komunikacijos bruožus; Graeme'as Richie'is

(2003) pritaikė kognityvinės lingvistikos metodologiją humoro tyrimuose; Rodas A. Martinas (2007) tyrė pagrindinius humoro psichologijos bruožus.

Lietuvoje humoras analizuotas dar palyginti siaurai. Humorą mokslininkai daugiausia tyrė kaip folklorą ir gilinosi į anekdoto žanrą. Tautosakininkas Albinas Rekašius (1992), siekdamas sudaryti tautosakinį-etnografinį veikalą, iš pateikėjų rinko komiškas daineles, mįsles, skaičiuotes, anekdotus. Literatūrologas Algis Kalėda disertacijos (1984) pagrindu išleido knygą *Komizmas lietuvių tarybinėje prozoje*, joje išsamiai kalbama apie komizmo raišką literatūroje, analizuojami konkretūs atvejai. Tautosakininkė Bronislava Kerbelytė kartu su kolega Povilu Krikščiūnu parengė knygą *Lietuvių liaudies anekdotai* (1994), kurioje šie kūrinėliai semantiškai suklasifikuoti, o įvadiniame straipsnyje plačiau nagrinėjami anekdotų struktūros ir semantikos ypatumai (Kerbelytė 1994: 9–25). Naujoviškų ir senųjų anekdotų santykis aptariamas šios autorės straipsnyje „Naujoviški anekdotai: santykiai su ilgaamže tradicija“ (Kerbelytė 2008). Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (2008) yra gvildenusi Petriuko kaip triksterio personažą anekdotuose; Laimutė Anglickienė knygoje *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore* (2006) išsamiai aptarė ne tik anekdotuose, bet ir kituose tautosakos žanruose pašiepiamų kitataučių įvaizdį; Ieva Lukošiuotė (2012) yra parašiusi straipsnį apie kultūrinius stereotipus lietuvių pasakojamuose anekdotuose. Šios disertacijos autorė parengė magistro darbą apie šiuolaikinius anekdotų pajuokos taikinius ir jų kalbinę raišką (Bandoriūtė 2011a), taip pat paskelbė straipsnių, kuriuose nagrinėjo šiuolaikinius anekdotus apie lytis (Bandoriūtė 2011b), agresijos raišką humore (Bandoriūtė 2014), XIX a. pabaigos – XX a. vidurio lietuvių juokų turinį (Bandoriūtė 2015). Juoko kultūrą ir tyrimų metodologiją yra aprašiusi Inga Vidugirytė (2012). 2014 m. Šiaulių universitetas išleido mokslinį periodinį leidinį *Inter-studia humanitatis*, kuriame publikuoti 18 mokslininkų straipsniai, įvairiais požiūriais tyrinėjantys humorą. Taigi, Lietuvos mokslinėje erdvėje humoro tyrimai po truputį ima plėtotis.

Nors humoro tyrimų Lietuvoje yra, tačiau išsamesnės analizės, nagrinėjančios juokaujančio žmogaus fenomeną ir jo kaitą Lietuvoje iki šiol dar nebuvo. Šioje disertacijoje analizuojami XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdotai ir *homo ridens* – juokaujančio žmogaus – fenomenas Lietuvoje, juokinančių žmonių naudojamos komunikacinės strategijos, juokų turinys (t. y. anekdotai, šmaikščios gyvenimiškos situacijos). Tai labai reikšminga, nes juokaudami žmonės savęs nevaržo, leidžia atsiskleisti savo mąstymo stereotipams, iliustruoja asmeninį požiūrį įvairiais klausimais (pvz., tabu temomis). Humoro tyrimai gali padėti rasti atsakymus į įvairius visuomenę neraminančius klausimus: iš kur ir kodėl kyla patyčios mokykloje ir darbinėje aplinkoje; iš kur randasi nepakantumas kai kurioms socialinėms visuomenės grupėms; kodėl šiandieninėje

visuomenėje, medijose tiek daug agresijos?

Pagrindinės tyrimo problemos

Tyrimė siekiama išsiaiškinti, ar Lietuvoje yra susiformavusi humoro tradicija, kokie pagrindiniai jos bruožai išlieka nepakitę bėgant laikui ir kodėl. Antra problema – kas humoro tradicijoje keičiasi, kaip ir kokiais būdais.

Tyrimo objektas

Humoro objektai yra įdomūs dėl to, kad jų vertinimas yra subjektyvus: kas juokinga vienam žmogui, kitą gali įžeisti. Humorą keičiasi ir prisitaiko prie žmonės supančio konteksto ir jų poreikių. Šio darbo objektas – *homo ridens* Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje. Objektui tyrinėti pasitelkiama empirinė medžiaga: XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios liaudies anekdotai (7842 senieji ir 6935 šiuolaikiniai anekdotai) ir Vytauto Šapranausko humoristinių pasirodymų įrašai, pasirinkti dėl talentingo aktoriaus populiarumo visuomenėje, gausiausio tokio tipo įrašų peržiūrų skaičiaus (www.youtube.com) ir ilgos pasirodymų trukmės.

Tyrimo tikslas

Išanalizuoti humoro tradiciją Lietuvoje – pagrindinius jos bruožus ir kaitą; XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios *homo ridens* šiais aspektais: pasirenkamų juokavimo temų, pajuokos taikinių, juokavimo interakcijos tarp juokaujančio ir besijuokiančio asmens.

Darbo uždaviniai

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Susikurti teorinę metodologinę prieigą, leidžiančią išsamiai analizuoti XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios humoro tradiciją, jos pagrindinius bruožus.
2. Atskleisti XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdoto tradiciškumą pajuokos taikinių aspektu.
3. Įvardyti pagrindines XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdotų turinio temas, leidžiančias daryti prielaidą, kad humoras prisitaiko prie esamo laikotarpio konteksto.
4. Išnagrinėti Vytauto Šapranausko humoristinių pasirodymų struktūrą taikant linijinio komunikacinio modelio (plg. Lasswello) strategijas ir klasikinės humoro teorijas (*neatitikimo, pranašumo, iškrovos*): išsiaiškinti, kokie žanriniai vienetai jį sudaro, kiek pasirodymo

kompozicija priklauso nuo aktoriaus individualybės, meistriškumo, gebėjimo komunikuoti su publika.

5. Nustatyti, kas būdinga *homo ridens* – juokaujantiems žmogui – Lietuvoje: asmenybės bruožai, juokų turinys, humoro raiškos būdai.

Ginamieji disertacijos teiginiai

1. Humoro tradiciją Lietuvoje atskleidžia per skirtingus laikotarpius (nuo XIX a. pabaigos iki XXI a. pradžios) iš esmės nepakitę pajuokos taikiniai ir humoro funkcijos.
2. Humoro temos ir turinys atskleidžia humoro tradicijai būdingą nuolatinio virsmo, prisitaikymo prie *čia ir dabar* erdvėlaikio ypatybę.
3. Šiuolaikiniai humoristinių pasirodymų atlikėjai tradiciją išlaiko, pratęsia, naudodami trumpus anekdotus ir nuolatinius pajuokos taikinius bei temas; tradiciją keičia, komponuodami anekdotus į šiuolaikinius ilgos trukmės humoro šou.
4. Humoro interakcija yra abipusė. Adresantas, vykdydamas publikos diagnozę, tiksliai pasirenka adresatams tinkamiausias humoro temas ir taikinius.

Darbo metodologija

Atliekant tyrimą taikyta kiekybinė ir kokybinė turinio duomenų analizė.

Siekiant sistemiškai apibendrinti didelį anekdotų kiekį ir analitiškai išnagrinėti šiuolaikinių humoro vartotojų užpildytas anketas, pasitelkta kiekybinė turinio analizė. Anketos buvo sudarytos remiantis Willibaldo Rucho 3 *Witz Dimensionen* testu, kuriuo siekiama rasti atsakymą į klausimą, koks humoras yra priimtinausias humoro adresatams (agresyvus, dviprasmiškas ir pan.). Anketoje naudojami pavyzdžiai (anekdotai ir memai) atrinkti iš internetinių humoro puslapių pagal populiarumą.

Ieškant bendrumų ir skirtumų tarp tyrinėjamų laikotarpių anekdotų ir Vytauto Šapranausko pasirodymų struktūrinių bruožų, panaudota kokybinė turinio analizė. Humoro turinio analizei naudojamos klasikinės humoro teorijos (neatitikimo, pranašumo, iškrovos), leidžiančios tiksliau sugrupuoti juokavimo turinį pagal konkrečius juokaujanti žmogaus siekiamus tikslus.

Tyrinėjant *homo ridens* komunikaciniu aspektu pasirinktas Haroldo Dwighto Lasswello komunikacijos modelis (1948), kuris yra itin tinkamas tyrinėti juokaujanti ir besijuokiantį žmogaus komunikacinį veiksmą. Pirmiausia autoriaus keliami penki klausimai (Kas? Ką sako? Koku kanalu? Kam? Kaip efektyviai?) padeda išsamiai išnagrinėti komunikacinės interakcijos adresanto (komiko) ir adresato (publikos) vaidmenis ir išskirti pagrindinius jų bruožus, taip pat

ieškoma atsakymo į klausimą apie siunčiamos žinutės turinį. Be to, ši nusakoma humoro interakcija yra tarsi spiralė, t. y. ties žinutės adresatu procesas nenutrūksta – laukiama grįžtamojo ryšio adresantui. Grįžtamasis ryšys ypač ryškus komiškuose (*stand-up*) pasirodymuose, kurie yra plėtojami atsižvelgiant į publikos reakciją (juoką, tylą, triukšmavimą ir t. t.). Lasswello komunikacinis modelis buvo skirtas politinių lyderių kalbų tyrimams, taigi išvelgiama ryški paralelė tarp politiko ir juokaujančio žmogaus lyderiškų bruožų.

Tiriamoji medžiaga

Darbo tyrimą sudaro dvi dalys:

1. Pirmojoje dalyje tiriamas populiarių juokavimų turinys. Empirinę tyrimo medžiagą sudaro 7842 LLTI tautosakos rankraštyne saugomi *senieji* anekdotai (3979 anekdotai iš LLTI Lietuvių pasakojamosios tautosakos kartotekos ir 3863 nekataloguoti anekdotai iš rankraštinų tautosakos rinkinių), 6935 *šiuolaikiniai* anekdotai, saugomi VDU archyve, bei anekdotai iš populiariausių internetinių humoro puslapių (www.cha.lt, www.anekdotai.us, www.linksmas.net, www.anekdotai.biz, www.anekdotai.org, www.anekdotai.net, www.che.lt, www.demotyvacija.lt, www.monstras.lt, www.juokeliai.lr, www.lol.lt). Tiriamoji medžiaga analizuojama ypatingą dėmesį skiriant kūrinėlių temoms ir pajuokos taikiniams. Šitaip atsakoma į klausimą, kokie analizuojamo laikotarpio anekdotų personažai dažniausiai tampa pajuokos taikiniai ir ką tai sako apie aptariamojo laikotarpio visuomenę.
2. Antroji tyrimo dalis skirta juokaujančio ir besijuokiančio žmogaus – *homo ridens* – tyrimui. Šioje dalyje analizuojami www.youtube.com esantys slapta įrašyti du Vytauto Šapranausko pasirodymai: pirmasis įrašas (http://www.youtube.com/watch?v=_Sq-_0C_3GE), kurio trukmė 1 val. 13 min., paskelbtas 2012 m. spalio mėn. 4 d. vartotojo, užsiregistravusio slapyvardžiu „Videoslaptai“ (pasirodymas peržiūrėtas daugiau nei 655 902 kartų, turi 3 000 teigiamų ir 152 neigiamus žiūrovų įvertinimus ir 251 komentarą – 2017 02 27 duomenys); ir antrasis vartotojo „teletrys“ 2013 kovo mėn. 19 d. paskelbtas įrašas (https://www.youtube.com/watch?v=qss_frK2A4s), darytas Joniškyje (pasirodymas peržiūrėtas daugiau nei 125 727 kartų, turi 463 teigiamus ir 28 neigiamus įvertinimus bei 6 komentarus – 2017 02 27 duomenys). Vytauto Šapranausko atvejis tyrimui pasirinktas dėl didelės apimties bei peržiūrų ir komentarų skaičiaus, kurie rodo, kad įrašas populiarus tarp www.youtube.com svetainės vartotojų, taigi yra tirtinas. Šioje darbo dalyje tyrinėjama ir komiko publika (besijuokiantys žmonės): analizuojamas įrašė užfiksuotų žiūrovų elgesys, bendravimas su aktoriumi. Besijuokiančio žmogaus tyrimą papildė autorės sudarytos

anoniminės anketos duomenys (690 respondentų atsakymai), kurie padeda aiškiau apibrėžti šiuolaikinio *homo ridens* bruožus. Remiantis Willibaldo Rucho 3 *Witz Dimensionen* humoro jausmo testu, buvo sudaryta anketa, kurioje pateikiami 36 juokai (18 anekdotų ir 18 paveikslėlių), atspindintys tris klasikinės humoro teorijas (neatitikimo, pranašumo ir iškrovos). Respondentų atsakymai ir komentarai padeda išsiaiškinti, kokia humoro estetika vyrauja šiandieninėje Lietuvoje, ką tai sako apie asmenines *homo ridens* vertybes ir socialinius veiksnius humore.

Darbo struktūra

Darbą sudaro 3 dalys: įvadas, teorinė dalis (1, 2 skyriai) ir empirinės medžiagos analizė (3, 4 skyriai). Teorinėje dalyje pateikiamos darbe vartojamos sąvokos ir humorą tyrinėjančios teorijos: aiškinamasi, kas yra humoras, kokie esminiai jo bruožai, kokios yra pagrindinės humoro analizės teorijos, aptariamas anekdotų žanras, emocijų ir humoro ryšys, aiškinama pajuokos objekto, vadinamojo *taikinio*, sąvoka, trumpai apžvelgiama juokaujantį žmogaus tyrimų raida ir pristatomos humoro komunikacijai nagrinėti tinkamos teorijos, detaliau aprašomas Lasswello interakcijos modelis, o šios darbo dalies pabaigoje apibūdinama komiko publika. Tiriamąjame darbe dalyje išsamiai aptariami ir analizuojami XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdotai, pagrindinės jų temos ir pajuokos *taikiniai*, atliekama *homo ridens* analizė: tyrinėjamas Vytauto Šapranausko pasirodymo įrašas, komunikacija tarp jo ir publikos, publikos vaidmuo pasirodyme. Darbas turi du priedus: kompaktinėje plokštelėje pridedami tyrinėjamų Vytauto Šapranausko pasirodymų įrašai ir humoro anketa.

XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės anekdotai

Išnagrinėjus didelį pluoštą Lietuvių tautosakos rankraštyne sukauptų anekdotų, galima susidaryti XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės juokaujantį žmogaus paveikslą – tai žemesnės arba žemiausios socialinės klasės atstovas (sprendžiant iš pomėgio pašiepti aukštesnių socialinių klasių atstovus), dažniausiai vyras (tai rodo anekdotų apie moteris gausa), nevengiantis tabu leksikos ir uždraustų temų, gana nacionalistinių pažiūrų (sprendžiant iš anekdotų apie kitataučius gausos). Vis dėlto daryti vienareikšmes išvadas apie XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės *homo ridens* būtų neteisinga, nes dauguma tų kūrinių yra surinkta Lietuvos provincijoje (tik maža dalis anekdotų užrašyta miestuose, kur lietuvių gyventojų buvo nedaug), be to, anekdotų kūrimo principas remiasi stereotipais, kurie nėra tikslus informacijos šaltinis.

Atsakant į klausimą, iš ko ir kodėl XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje užrašytuose

anekdotuose juokėsi lietuviai – kokie buvo pajuokos taikiniai, galima daryti išvadą, kad analizuoto laikotarpio anekdotų pašaipos taikiniais dažniausiai pasirenkamos moterys, svetimtaučiai, aukštesnio socialinio sluoksnio asmenys, be to, nevengiama ir juodojo, t. y. obsceniško, humoro. Humoras atspindi visuomenėje vyraujančias aktualijas, o jo kūrimas remiasi stereotipinėmis nuostatomis tam tikrų žmonių grupių atžvilgiu. Šioje disertacijoje atliktas XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės anekdotų tyrimas atskleidė, kad anekdotų taikiniai ir situacijos veikia kaip didaktinė priemonė. Tyrinėtuose anekdotuose aiškiai išvelgiami pamokymai, sietini su Dešimt Dievo įsakymų (pvz., *netark Dievo vardo be reikalo* – anekdotuose apie davatkas; *nepaleistuvauk* – anekdotuose apie moteris; *negeisk svetimo turto* – anekdotuose apie žydus; *nekalbėk netiesos* – anekdotuose apie čigonus) ir doro kataliko elgesio normomis – nebūk garbėtroška, tinginys.

Negalima vienareikšmiškai daryti išvados, jog XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės lietuviai buvęs nepraustaburnis, antifeministas, nacionalistas ir ateistas, tačiau daugiau nei šimtmetį besikartojančios temos ir pajuokos taikiniai atskleidžia tendenciją juoktis iš anekdotų, kurių pagrindas yra stereotipinis mąstymas, formuojantis neigiamą požiūrį į tam tikras socialines grupes. Be to, galima teigti, kad juokas yra savotiška patyčių forma, pašiepianti žmones ir jų grupes žvelgiant iš *mes – jie* opozicinės perspektyvos.

Sovietmečio anekdotai

Anekdotai sovietmečiu cenzūros suvaržytiems žmonėms atstojo galimybę reikšti savo nuomonę. Kalbant apie humorą sovietmečiu, reikia atskirti dvi humoro formas: oficialų (t. y. cenzūruotą) ir neoficialų (plitusį tautoje kaip viena iš pasipriešinimo tuometinei santvarkai formų).

Jei kalbėtume apie oficialiai publikuotą humorą, kuris buvo „prašluotas cenzūros šluota“, galėtume teigti, kad lietuviško humoro tuometiniame kontekste beveik nebuvo. Šios disertacijos atliktas tyrimas atskleidžia, kad oficialiai buvo juokaujama lietuviybę neigiančiomis temomis: ateistinėmis, okupacinę santvarką liaupsinančiomis ir kurstančiomis tautinę neapykantą Vakarams. Cenzūruoto humoro funkcija – patraukliai, juokavimu sleisti politinę propagandą. Atsižvelgiant į sovietinio humoro kontekstą Lietuvoje galima teigti, kad oficialus humoras neatskleidžia juokaujanciojo žmogaus pasaulėžiūros.

Sovietmečiu egzistavęs neoficialus (pogrindinis) humoras suteikė žmonėms galimybę reikšti savo oficialiai neteiktiną nuomonę politiniais, socialiniais ir kt. klausimais. Cenzūros nepalieti anekdotai ir pajuokavimai dažniausiai plito iš lūpų į lūpas. Neoficialiuose anekdotuose taikiniais daugiausia buvo pasirenkami politiniai veikėjai (pvz., Leninas, Stalinas, sovietmečio herojai), sovietinė santvarka (pvz., kolūkiai), sudėtingos gyvenimo sąlygos (pvz., deficitas parduotuvėse).

Taigi, svarbiausia pagrindinio humoro funkcija sovietmečiu buvo pašalinti įtampą, ir tai realizuojama kaip netiesioginis tiesos sakymas (pasipriešinimas politinei santvarkai).

Kalbant apie sovietmečiu anekdotuose pasirenkamus pajuokos taikinius paminėtina, kad jie beveik nesiskiria nuo XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės taikinių: dažniausiai pašiepiamos moterys, aukštesnės socialinės klasės atstovai, svetimtaučiai. Vienintelis pastebėtas skirtumas yra šių taikinių derinimas prie vyravusio konteksto: pvz., juokiamasi jau nebe iš davatkų, o iš kolūkiečių; ne iš kunigų ar ponų, o iš politikų ir gydytojų; ne iš čigonų, o iš čiukčių.

Šiuolaikiniai anekdotai

Pajuokos taikinių tęstinumas pastebėtas ir šioje disertacijoje tyrinėtuose šiuolaikiniuose anekdotuose. Dažniausiai, kaip ir XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje bei sovietmečiu, pajuokiamos moterys, svetimtaučiai, aukštesnio socialinio statuso žmonės, nevengiama obsceniškų anekdotų. Kaip ir sovietmetyje, pajuokos taikiniai derinami prie esamo konteksto: pvz., moterų kolūkiečių personažus keičia gražuolės blondinės, sovietinius politinius veikėjus – nepriklausomos Lietuvos politikai.

Pagrindinis šiuolaikinių anekdotų bruožas – laisvė nebaudžiamai reikšti savo nuomonę: pašiepiant aukštesnio socialinio sluoksnio asmenis, atskleidžiamas visuomenės nepasitenkinimas valdžia (politikais) ar galią turinčiais asmenimis (gydytojais), demonstruojamas savotiškas nepakantumas hierarchinei sistemai. Pajuokiant aukštesnio statuso asmenis, dažniausiai pasitelkiamos įvairios realios situacijos (pvz., Pakso apkaltos proceso atveju), kurios paverčiamos komiškomis. Būtent pažeminimo procesas sukelia pasitenkinimo efektą, kurio raiška yra juokas.

Šiuolaikinėje Lietuvoje žmonės mielai juokiasi ir iš svetimtaučių. Šioje vietoje matome *mes* – *jie* opozicijos pagrindu kuriamą komizmą. Įdomu, kad, palyginti su senuosiuose ir ypač su sovietmečio anekdotuose esančiais taikiniais, šiuolaikinių anekdotų pajuokos taikiniai yra iš esmės tokie patys. Dažniausiai pajuokiami žydai, čiukčiai, gruzinai, amerikiečiai, rusai, o šalia jų randasi anekdotų apie latvius, estus ir pačius lietuvius. Tiesa, pastebėta, kad lietuviai nelabai moka juoktis iš savęs – tokių anekdotų randama nedaug, o ir esamuose komiškumas kuriamas supriešinimu – opozicijos konstravimu (pvz., žemaitis pašiepia suvalkietį ir pan.). Anekdotų pajuokos taikinių tęstinumas gali būti aiškinamas dvejopai: viena vertus, tai atskleidžia savotišką juokavimo tradiciją, kita vertus – vangiai kintantį stereotipinį visuomenės mąstymą.

Nuomonės raiškos laisvę šiuolaikiniuose anekdotuose iliustruoja ir naujai atsiradę pajuokos taikiniai, kurie sovietmečiu buvo tabu – netradicinės orientacijos vyrai ir moterys. Seksualinės tematikos ir anekdotų apie homoseksualius asmenis gausa atspindi šiuolaikinio gyvenimo laisvę ir

nevaržomai plintantį informacijos srautą.

Trumpai apibendrinant populiariausias šiuolaikinių anekdotų temas ir pajuokos taikinius matyti, kad jie dera prie esamo konteksto, bet iš esmės beveik nesiskiria nuo jau aprašytų XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės bei sovietmečio anekdotų, nors Lietuvai atgavus nepriklausomybę esame laisvi reikšti savo nuomonę ir nevaržomai juoktis, iš ko norime.

Šiuolaikinio *homo ridens* testas

Tai, kad šiuolaikiniame humore didelę turinio dalį sudaro stereotipinis mąstymas ir agresijos raiška, patvirtina šio darbo autorės 2014 m. atlikta anoniminė apklausa, parengta remiantis Willibaldo Rucho *3 Witz Dimensionen* testu, pritaikytu Lietuvos kontekstui ir disertacijos keliamiems klausimams apie pajuokos taikinius ir juokavimo temas. Parengtą testą sudarė dvi dalys, kuriose buvo 40 klausimų: pirmieji 6 padėjo nustatyti pagrindinius socialinius respondentų bruožus (amžių, lytį, išsilavinimą, tautybę, miestą, kuriame gyvena, mokamas kalbas), kiti 34 klausimai buvo sudaryti iš humoro žanrų pavyzdžių, atrinktų pagal populiarumą (t. y. pačių interneto vartotojų vertinimus puslapiuose www.anekdotai.lt, www.demotyvacija.lt, www.anekdotai.biz) ir atspindinčių tris klasikines humoro teorijas: neatitikimo, pranašumo ir iškrovos. Pusę pavyzdžių sudarė tekstiniai juokai, t. y. anekdotai, kitą pusę – vizualiniai (memai).

Į anketos klausimus atsakė 690 respondentų, dauguma jų – 19–39 m. amžiaus (42 proc.), turintys universitetinį aukštąjį išsilavinimą (80 proc.), moterys (80 proc.), kurių daugiau nei pusė (58 proc.) gyvena Vilniuje ir moka anglų (26 proc.), rusų (23 proc.) kalbas. Remiantis šiais duomenimis, matyti, kad tarp atsakiusių į anketos klausimus išskirtinai vyrauja aukštesnio socialinio sluoksnio (universitetinį išsilavinimą turinčios) jaunos moterys. Tokią tendenciją nulėmė labai konkretus veiksnys: įdėjus anketą į apklausų bazę www.apklausa.lt, nežinomas respondentas, pamatęs, kad dalį turinio sudaro seksistiniai juokeliai, kuriuose pagrindiniais taikiniaisi tampa moterys, pasidalijo šia apklausa feminisčių forume, ir tai padarė įtaką anketos apklausos duomenims. Anekdotai ir memai, kuriuose moterys tampa pajuokos taikiniaisi, dažniausiai įvardyti kaip „nejuokingi“ arba net „žeidžiantys“. Iš esmės faktas, kad dauguma atsakiusių į anketos klausimus ir vertinusių pateiktus pavyzdžius pagal skalę nuo „labai juokinga“ iki „visiškai nejuokinga / žeidžia“ yra išsilavinę asmenys, t. y. aukštesnio socialinio sluoksnio atstovai (pvz., turinčių tik vidurinį išsilavinimą respondentų buvo vos 13 proc.), ir dauguma pavyzdžių jiems pasirodė esantys ypač nepriimtini. Juokų *atmetimo reakciją* liudija ir anketos pabaigoje rasti komentarai (kurių rašyti autorė net neprašė!): jų yra 51, iš kurių 26 neigiami. Komentatoriai daugiausia reiškė nepasitenkinimą humoro pavyzdžių turiniu, pasisakė agresyviai, kai kuriais

atvejais savo žinutę tiesiogiai adresuodami anketos sudarytojai.

Tokie komentarai atspindi bendrą *humoro* diskursą visuomenėje – iš paliktų atsiliepimų matyti, kad žmonės anketą pildė tikėdamiesi pasilinksminti, o radę jau girdėtus anekdotus ir matytus memus – nusivylė. Kita dalis respondentų piktinosi humore dažna tabu leksika (keiksmožiais), gramatinėmis ir stiliaus klaidomis (paminėtina, kad pavyzdžių kalba buvo netaisyta). Apibendrinus apklausos pabaigoje surašytus komentarus ir minėtus daugumos anketą pildžiusių asmenų socialinius bruožus, galima daryti prielaidą, kad šiuolaikiniai aukštesnės socialinės klasės atstovai (universitetinį išsilavinimą turintys, užsienio kalbas mokantys, 19–39 metų žmonės, daugiausia – moterys) nemėgsta *juodojo* humoro, kai juokaujama tabu temomis, yra keiksmožių, t. y. tokio, koks yra populiariausias internetiniuose humoro puslapiuose. Tai reiškia, kad dažniausias internetinių humoro puslapių ir forumų vartotojas – šiuolaikinis juokaujantis žmogus – neatitinka minėtos socialinės grupės asmenų paveikslo.

Pažymėtina, kad komentarai, esantys anketos pabaigoje, kaip ir humoras, gali būti vertinami kaip psichohigienos apraiška, konkrečiai – piktinimasis nepriimtinu anketos turiniu ir kritika jos sudarytojai. Pirminė šios anketos užduotis buvo aprašyti Lietuvoje gyvenančio juokaujančio asmens humoro turinį, tačiau kai anketos duomenys netikėtai tapo labai tendencingi (dėl į klausimus atsakiusių asmenų daugumos), apklausa patvirtino vieno iš netiesioginių humoro raiškos bruožų – agresijos – svarbą. Ypač daug atsako sulaukė agresyvūs juokai, kuriuose vyrauja pranašumo ir iškrovos humoras, – jie supykė apklausos respondentus. Analizuojant šios apklausos rezultatus kyla klausimas, kodėl iš viso egzistuoja toks humoras, kuris priimtinas anaipol ne visiems jo adresatams. Į tai tiksliausiai atsako Ericas Bentley, kuris teigia, kad „kiekvienas mūsų yra visų pirma žmogus – subjektas – ir tik po to mokslininkas ar džentelmenas“ (Bentley 1966: 14). Taigi žmogaus biologinė prigimtis yra aukščiau jo įgyto išsilavinimo ar manierų, todėl poreikis agresyviai ar nešvankiai juokauti yra labiau prigimtinis, nors kai kurių žmonių nesąmoningai užslėptas, nes neatitinka visuomenėje nustatytų elgesio standartų.

***Homo ridens*: Vytauto Šapranausko atvejo tyrimas**

Juokaujantis žmogus ir jo fenomenalūs gebėjimai perteikti įvairias emocijas tyrėjus domino visais laikais. Nors juokas yra fiziologinis žmogaus gebėjimas, jį lemia įvairūs psichologiniai ir intelektiniai veiksniai, o gebėjimą juokauti – asmens būdo bruožai. Juokaujančio asmens ambivalentiškumas yra tiesiogiai siejamas su *neatitikimo* humoro teorija, teigiančia, kad juoką sukelia dviprasmybės: realiame pasaulyje nesuderinamų dalykų harmonija, loginiai neatitikimai, absurdiškos situacijos ir pan. Gali kilti klausimas, dėl kokių priežasčių komikai buvo reikalingi

žmonijai nuo neatmenamų laikų – ar tai tik vienas iš būdų režti teisybę į akis „neliečiamiesiems“, t. y. aukštesnio rango individams? Jei taip – gal teisybę, kaip neabejotiną teigiamybę, derėtų geriau pateikti kilniai, oriai, o ne stengiantis ką nors įžeisti, drebiančią ją į akis sumenkintą ir nemalonią? Vis dėlto reikia pripažinti, kad teisybės sakymas yra tik priemonė (dažnai netiesioginė), sukurianti komizmą, o pagrindinės komikų užduotys – pralinksinti publiką ir sumažinti susidariusią įtampą tarp žmonių, t. y. atlikti savotišką psichohigienos, atsipalaidavimo ritualą.

Esant įtemptiems santykiams, neretai tarp žmonių formuojasi agresija, kurios išraiška yra psichologinis ar fizinis smurtas. Juokas yra viena iš priemonių, padedanti žmogui atsipalaiduoti ir numalšinti norą smurtauti, agresiją reikšti netiesiogiai, t. y. kai, pvz., įžeidžiame žmogų, o paskui paverčiame viską juokais, sakydami, kad tik juokaujame. Taigi galima sakyti, kad komikas padeda žmonėms atsikratyti įtampos ir išvengti agresijos protrūkių; tai yra intelektualas, gebantis juokauti įvairiomis temomis, ir kartu – vulgarus žmogus, kalbantis apie „nekalbamą“.

Vytautas Šapranauskas (1958–2013), Lietuvos teatro ir kino aktorius, televizijos laidų vedėjas, humoristas. 1980 m. baigė Vilniaus konservatoriją, iki 1990 m. dirbo Rusų dramos teatre, nuo 1990 m. vaidino Vilniaus mažajame teatre. Sukūrė vaidmenis spektakliuose „Meistras ir Margarita“ (1978), „Vyšnių sodas“ (1990), „Čia nebus mirties“ (1990), „Maskaradas“ (1997), „Belaukiant Godo“ (2002), „Trys seserys“ (2005) ir kt., taip pat kūrė komiškus vaidmenis „Domino“ teatre, vaidino kine, vedė populiarias pramogines televizijos laidas, rengė humoro pasirodymus.

Vytauto Šapranausko humoro pasirodymus sudaro juokingos istorijos, improvizaciniai intarpai ir anekdoto žanro kūriniai, kurių pajuokos taikiniai iš esmės atitinka būdingus XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdotams: dažniausiai pajuokiamos moterys, aukštesnio socialinio statuso asmenys, svetimtaučiai, juokaujama nešvankiomis temomis. Vis dėlto reikia pripažinti, kad aktoriaus pasirodymuose populiariausi yra tabu tematikos anekdotai, o tai atspindi dviprasmišką humoristinį Šapranausko vaidmenį – ciniškas, šiurkštus keikūnas, bet elegantiškas, geros dikcijos, talentingas ir mandagus asmuo.

Vytautas Šapranauskas pasiūlė humoro pasirodymų žanrą, kuriame koreliuoja anekdotų pasakojimas ir *stand-up* bruožai (tiesioginė komunikacija, dialogas su žiūrovais, improvizacija ir publikos diagnozė). Aktorius, vaidindamas „mini monospektaklius“, kuria vaidmenis ir iš jų „išeina“, t. y. reaguoja kartu su žiūrovais (juokiasi, baisesi, aiškina juokų kulminacines vietas ir pan.). Pastebimas savotiškas Šapranausko elgesio scenoje bangavimas – tam tikra prasme aktorius žaidžia su publika, o kartu – ir su pačia interakcijos galimybe: tai neva solidarizuojasi, tai kone siunčia *velniop*; tai priartėja, tai nutolsta nuo publikos. Toks performatyvaus proceso dualumas

padeda sutelkti publikos dėmesį ir lengviau pasiekti pagrindinį komedijos tikslą – prajuokinti žiūrovus. Taigi Šapranausko ambivalentiškumas atsiskleidžia ne tik jo kuriamame įvaizdyje, bet ir performanso procese.

Vytauto Šapranausko ambivalentiškumas *stand-up* pasirodymuose tampa tarsi savaime suprantamas. Aktorius humoro šou atsiskleidžia kaip realiame pasaulyje nesuderinamų dalykų dermė – disbalanso harmonija. Visi tie bruožai išryškėja jo išvaizdoje, kūno ir verbalinėje kalboje. Taigi *stand-up* pasirodymuose aktorius savo kuriamo personažo – *homo ridens* – ambivalentiškumu perteikia komedijos ir dramos artimumą. Dviprasmis žmogaus paveikslas publikai atskleidžiamas pradedant įvaizdžio kūrimu scenoje ir baigiant juokų tematikos pasirinkimu.

Geras komikas turi įvykdyti sunkias užduotis: pasirodymo metu palaikyti nuolatinę įtampą, t. y. neleisti žiūrovams atsipalaiduoti, o tai reiškia, kad komedija privalo nuolat vystytis; išdrįsti žmonėms į akis rėžti nemaloniais tiesas; gebėti varijuoti savo kūnu, t. y. būti plastiškas, mokėti „dirbti“ savo balsu, veido mimikomis; ir, žinoma, sugebėti parinkti publiką dominančias temas. Taigi juokavimas yra tarsi ėjimas lynu, kurio pagrindinė užduotis yra išlaikyti pusiausvyrą tarp juoko ir ašarų. *Homo ridens* – juokaujantis žmogus – yra lyg akrobatas, kuris, siekdamas tinkamai pasirodyti publikai, rizikuoja kas žingsnis nuslysti nuo „teisingo kelio“. Koks *homo ridens* buvo Šapranauskas? Ciniškas, bet vis tiek visų gerbiamas, kartais piktas, bet visų mylimas, kartais liūdnas, bet vis vien visiems juokingas.

Tiesioginė aktoriaus ir publikos interakcija yra ne atsitiktinė, o sąmoningai naudojama strategija – tai savotiška manipuliacijos publika forma, kuri padeda komedijai nuolat vystytis, o kartu – ir analizuoti salėje esančius žiūrovus. *Publikos diagnozė* suteikia atlikėjui galimybę prisitaikyti prie publikos poreikių, t. y. transliuoti tai, ko tikimasi. Nors, stebint aktoriaus *stand-up* pasirodymą, iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti įspūdis, kad Šapranauskui visiškai tas pats, ar jis apskritai kam nors įdomus. Aristokratiška laikysena ir žvilgsnis iš viršaus nustato savotišką atlikėjo ir publikos hierarchiją.

Šapranauskas komiškų pasirodymų turinį geba pateikti netiesiogiai: stebint jo pasirodymą atrodo, kad ne aktorius taikosi prie publikos, o atvirksčiai. Tačiau daug svarbiau yra tai, ką tokio personažo pasirinkimas sako apie pačią publiką, kuriai reikia ne inteligentiškus juokelius laidančio asmens, o it vežikas besikeikiančio ir įvairias socialines grupes žeminančio žmogaus? Galima teigti, kad komikas yra *homo reflexio* – žmogaus atspindys, lyg veidrodyje atkartojantis publikos intelekto lygį, kontekstą, kuriame ji gyvena, poreikius ir ją dominančias sritis. Be to, juokas atlieka dvi funkcijas: pramogos ir psichohigienos ritualo, kai žmonės leidžia sau būti tokiais, kokiais būti yra uždrausta – nepraustaburniais, grubiais, piktdžiugiškais. Visuomenės nustatytos normos veikia

kiekvieną mūsų tarsi Michelio Foucault tobulas kalėjimas – visada esame stebimi, todėl stengiamės nepatekti į tabu zoną. Juokavimas tabu temomis ar keiksmožodžių vartojimas yra rizikingas ne tik komedijos atlikėjui, bet ir jos žiūrovams: juk publika, kuri į agresyvių humorą reaguoja juoku, aiškiai pritaria atlikėjo siunčiamai žinutei.

Šioje disertacijoje analizuotuose Vytauto Šapranausko komiškų pasirodymų įrašuose pastebėta kompozicinė schema: šou pradžioje pasakojami trumpi anekdotai ir juokeliai, padedantys publikai „apšilti“, o aktoriui *diagnozuoti* publikos poreikius, bet viso pasirodymo metu turinys palaiptams tampa vis *sunkesnis* – randasi vis daugiau juodojo humoro. Tyrinėtų humoro šou pradžioje Šapranauskas labiau koncentruojasi į turinio raišką, t. y. kalbą, vėliau jo kūnas vis labiau atsipalaiduoja ir randasi daugiau vaidybos elementų bei kūno plastikos.

IŠVADOS

1. Pajuokos taikiniai skirtingais laikotarpiais (XIX a. pab. – XXI a. pr.) iš esmės nepakitę: dažniausiai pašiepiamos moterys, politikai, aukštesnio socialinio statuso asmenys, svetimtaučiai, juokaujama nešvankiomis temomis. Toks pajuokos taikinių tęstinumas gali būti įvardijamas kaip juokavimo tradicija, kurią atskleidžia žmogaus emocijų skalė juokiantis: džiaugsmas, pyktis, pasibjaurėjimas, smalsumas.
2. Juokas gali būti ne tik pozityvaus linksmumo, bet ir neįsitraukimo, agresijos apraiškos, dar tiksliau – nebaudžiamo smurto forma (kai juokaujant tyčiojama iš *kito* – socialiai silpnesnio ir socialiai stipresnio asmens).
3. Išanalizavus *homo ridens* fenomeną XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios Lietuvoje suformuluotos penkios pagrindinės humoro funkcijos:
  - *Pasilinksminimo funkcija*. Žmogui juokas asocijuojasi su linksmybe, atsipalaidavimu – žaidimo forma. Fenomenologiniu požiūriu žaidimas yra viena iš neatskiriamų asmens būties formų, t. y. poreikis ir gebėjimas fantazuoti, kurti ir linksmintis. Taigi juokavimas kaip žaidimas turi tam tikras taisykles, kurių nesilaikant jis tiesiog neįvyks.
  - *Lyderystės demonstravimo funkcija*. Juokas yra viena iš hierarchijos nustatymo priemonių ir patyčių formų. Lyderystė atsiskleidžia *mes – jie* opozicijos raiškoje: juokaujantis žmogus, žeminantis socialiai silpnesnę (pvz., tautines mažumas) arba socialiai stipresnę visuomenės grupę (pvz., politikus, policininkus, įžymybes), patiria triumfo akimirką, leidžiančią pasijusti psichologiškai pranašesniau. Pranašumas, konkurencija ir kito asmens žeminimas (pajuokimas) gali būti apibrėžiami kaip adresanto (to, kuris pašiepia kitą asmenį ar asmenų grupę) psichologinė pergalė.
  - *Didaktikos funkcija*. Pasitvirtino disertacijoje iškelta idėja – anekdotų taikiniai ir situacijos veikė

kaip didaktinė priemonė. Tyrinėtuose XIX a. pabaigos anekdotuose akivaizdžiai matyti pamokymai, sietini su Dievo įsakymais, ir atpažįstamos pavyzdingo elgesio normos. Humoristiškai demonstruojami ydingo gyvenimo pavyzdžiai, kurie adresantų turi būti atpažįstami ir suvokiami kaip blogis.

- *Psichohigienos funkcija.* Ji būdingiausia agresyviam humorui, kuris veikia kaip žmogaus psichologinio *apsivalymo* būdas (juokaujant tabu temomis, vartojant tabu leksiką). Humoras yra dviprasmiškas reiškinys, jame persipynę juokas ir verksmas sudaro galimybę humoro adresantui ir adresatui atsipalaiduoti.

- *Komunikacijos funkcija.* Humoro procesas yra neatsiejamas nuo komunikacijos, tyrinėjančios juokaujantį (adresantą / siuntėją – *homo ridens*) ir besijuokiantį (adresatą / gavėją) žmogų, jų santykių bei juokavimo žinutės turinį su visu ją supančiu kontekstu. Juokaujancio ir besijuokiančio žmogaus juokavimo interakcija kuria solidarumą, kitaip sakant, vienija žinutės siuntėją ir gavėją bendram tikslui – juokui. Remiantis teorinėmis išvalgomis ir šioje disertacijoje atliktu tyrimu daroma išvada, kad komizmas ir komedija yra teigiami ir mums reikalingi reiškiniai, nes jie padeda susiburti, komunikuoti ir pažvelgti į kasdienes situacijas pro juoko prizmę.

4. Atlikta XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios anekdotų analizė atskleidžia skirtingą tyrinėtų laikotarpių anekdotų turinį. XIX a. pabaigos – XX a. pradžios anekdotai, daugiausia rinkti Lietuvos provincijoje, pajuokia tuometinio valstiečio kasdienybę (vyrų ir moterų santykius, buitinius rūpesčius, bažnyčią); sovietinių anekdotų turinio išskirtinumas – oficialūs (skleidžiantys propagandą) ir pagrindiniai (*vox populi*) politiniai anekdotai; šiuolaikiniuose anekdotuose atsispindi nuomonės laisvė – juokaujama visur ir apie viską, nevengiama tabu tematikos. Komikui pajuokiant tuos pačius taikinius, kurie buvo aptikti atliekant archyvinius tyrimus, nustatytas skirtumas – visuose anekdotuose atpažįstami skirtingų laikotarpių kontekstai, ir tai leidžia daryti išvadą, kad humoras nuolat prisitaiko prie *čia ir dabar* laiko realijų.

5. Vytauto Šapranausko įrašai leidžia suprasti, kaip juokavimo turinys pritaikomas prie publikos lūkesčių ir adekvačiai atspindi esamą kontekstą. Jo gebėjimas laisvai improvizuoti, naudojant *publikos diagnozės* metodą, padeda nustatyti žiūrovų pageidaujamas temas ir taikinius.

6. Vytauto Šapranausko humoro pasirodymuose koreliuoja anekdotų pasakojimas ir *stand-up* komedijos atlikimui būdingi bruožai (tiesioginė komunikacija, dialogas su žiūrovais, improvizacija, publikos diagnozė), leidžiantys talentingam aktoriui sukurti komišką monospektklį.

7. Vytautas Šapranauskas pasirodymuose naudojo tą pačią kompozicijos schemą, kurioje vyrauja trys komunikaciniai žinutės siuntimo kanalai: *verbalinis – verbalinis ir vizualinis – vizualinis*. Ši schema tiesiogiai koreliuoja su turinio kaita: kuo toliau, tuo turinys tampa labiau koncentruotas – *juodesnis*, o aktorius vis laisviau jaučiasi scenoje, atsipalaidavęs jo kūnas tampa komunikacinės

žinutės perdavimo pagrindiniu – vizualiniu – kanalu.

8. Komiškų pasirodymų sėkmė (t. y. žiūrovų juokas) priklauso nuo komiko sugebėjimų atpažinti, ko publika nori (*publikos diagnozės*), ir tinkamai pateikti siunčiamą žinutę, taigi humoro interakcija yra abipusė. Adresantas, vykdydamas *publikos diagnozę* (t. y. pagal grįžtamąjį ryšį identifikuodamas publikos reakcijas: juoką, tylą, triukšmavimą), varijuoja temomis tol, kol tiksliai parenka tinkamiausias, t. y. atitinkančias adresatų *poreikius*.

9. Humoristiniai pasirodymai komunikaciniu požiūriu atskleidžia adresanto lyderystę. Vytautas Šapranauskas – charizmatiška asmenybė, sugebėjusi palaikyti nuolatinę interakciją tarp savęs ir publikos, mokėjusi ne tik *suvynioti*, bet ir *išvynioti* tiesą, nebūtinai džiuginančią ir tyrą. Šis talentingas aktorius įvedė humoro standartą – aukštą kokybės kartelę, kurios ignoruoti, vertinant humorą, Lietuvos kontekste neįmanoma.

10. Apibūdinant *homo ridens* – juokaujantį žmogų – šiuolaikinėje Lietuvoje, išskiriami aspektai atskleidžia nacionalinę specifiką: juokaujama lietuvių kalba pasitelkiant atlikimo laikui būdingą raišką (atitinkamą leksiką, žargoną, asmenvardžius, svetimų kalbų intarpus); humoro turinys atspindi aktualias atlikimo laiko realijas ir universalius *homo ridens* bruožus – juokaujantis žmogus pasižymi lyderio savybėmis ir geba sklandžiai komunikuoti.

LITHUANIAN ACADEMY OF MUSIC AND THEATRE
VILNIUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

Salomėja Bandoriūtė

***HOMO RIDENS: THE PHENOMENON OF THE JOKING MAN
IN MODERN LITHUANIA***

Summary of the doctoral dissertation

Humanities, Ethnology (07H)

Vilnius, 2017

The dissertation was written in the period of 2012–2017 at the Lithuanian Academy of Music and Theatre.

Scientific supervisors:

Dr. **Jūratė Šlekonytė** (2012–2015, Humanities, Ethnology 07H, Institute of Lithuanian Literature and Folklore)

Prof. Dr. **Aušra Martišiūtė-Linartienė** (2015–2017, Humanities, Philology 04H, Lithuanian Academy of Music and Theatre, Institute of Lithuanian Literature and Folklore)

Scientific consultants:

Assoc. Prof. Dr. **Šarūnė Trinkūnaitė** (2012–2015, Humanities, Art Research 03H, Theatre Studies H330, Lithuanian Academy of Music and Theatre, Lithuanian Culture Research Institute)

Dr. **Lina Būgienė** (2015–2017, Humanities, Ethnology 07H, Institute of Lithuanian Literature and Folklore)

The dissertation is to be defended at the Board of Humanities (Ethnology, 07H) of the Lithuanian Academy of Music and Theatre, Vilnius University, and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore.

Board:

Chair:

Prof. Dr. **Meilutė Ramonienė** (Humanities, Philology 04H, Vilnius University);

Members:

Assoc. Prof. Dr. **Laimutė Anglickienė** (Humanities, Ethnology 07H, Vytautas Magnus University);

Assoc. Prof. Dr. **Ramunė Balevičiūtė** (Humanities, Art Research 03H, Theatre Studies H330, Lithuanian Academy of Music and Theatre);

Prof. Dr. **Rimvydas Laužikas** (Social Sciences, Communication and Information 08S, Vilnius University);

Dr. **Radvilė Racėnaitė** (Humanities, Ethnology 07H, Institute of Lithuanian Literature and Folklore).

The dissertation is to be defended at an open meeting of the Board of Humanities (Ethnology, 07H) of the Lithuanian Academy of Music and Theatre, Vilnius University, and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore that will take place at the Lithuanian Academy of Music and Theatre, Juozas Karosas Hall, on June 16, 2017, at 11 a.m.

Address: 42 Gedimino Ave., LT-01110 Vilnius, Lietuva.

Phone: (+370-5) 261 26 91, fax: (+370-5) 212 69 82.

The summary of the dissertation was disseminated on May 15, 2017.

A copy of the dissertation is available at the libraries of the Lithuanian Academy of Music and Theatre, Vilnius University, and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore.

INTRODUCTION

Relevance and novelty of the theme

People encounter laughter and humour every day, in different situations; these are phenomena that accompany us in social life, our home environment and are spread through the mass media. Laughter is an inherent human feature: “comicality can stem only from what is strictly *human*” (Bergson 2014: 16). *Homo ridens* – the joking man – jokes in various ways, which gives rise to different genres of expressing comicality: the theatre (a comedy, farce, parody, tragicomedy, satire, stand-up), literature and folklore (anecdotes, riddles, humorous sayings, lying tales, comic songs, etc.), visual arts (caricature, comic advertisements, memos and the like), music (comic operas, operettas, comic songs) and so on. The spectrum of humour research is so wide that most often it is conducted with the help of interdisciplinary investigations, which involve psychology, linguistics, ethnology, communications, the principles of science of smart technologies and even medicine or mathematics. Each branch of science seeks to resolve a scientific problem that is significant namely to it, therefore new theories and methods are developed in the course of investigation.

Historical sources confirm that the questions of what humour is and how it functions have been raised during all stages of history: in Antiquity, the Middle Ages, the Renaissance period, as well as nowadays. The International Conference on Humour and Laughter held for the first time in July 1976 at which the International Society for Humour Studies (ISHS) was established can be regarded as the beginning of humour research. Contemporary humour research is related to the initiators of humour psychology: works by Jeffrey Goldstein and Paul E. McGee (1972), Antony Chapman and Hugh Foot (1977); the linguist Victor Raskin (1985); anthropologic humour research carried out by Mahadev L. Apte (1985); the scientist John Morreall’s (1987) philosophical attitude to the phenomenon of humour (Morreall is the main founder of ISHS, its long-time President and Editor-in-Chief of the journal *International Journal of Humour Research*). Hence, the existence of the International Society for Humour Studies to which representatives of different branches of science belong, testifies to the fact that humour and laughter research unites different branches of science, applies their theories and research methods.

Different kinds of humour research have been carried out in the world: Leonard Feinberg (1978) and Thomas Veatch (1998) were interested in humour as a means of expressing emotions, they were deeply preoccupied with the relationship between laughter and aggression; Salvatore Attardo (1998) put forward a linguistic theory and methodology that helped investigate humour as

the subject of science of language; Matthijs P. Mulder and Anton Nijholt (2002) revealed the main features of humour communication; Graeme Richie (2003) applied methods of cognitive linguistics to humour research; Rod A. Martin (2007) studied main features of the psychology of humour.

Humour has not been analysed exhaustively enough in Lithuania yet. Scholars studied humour mainly as folklore and went deep into the genre of the anecdote. The folklorist Albinas Rekašius (1992), seeking to compile a folklore-ethnographic work, collected comic songs, riddles, counting rhymes and anecdotes. On the basis of his thesis the literary critic Algis Kalėda (1984) prepared the book *Komizmas lietuvių tarybinėje prozoje* [Comicality in Soviet Lithuanian Prose] where he described the expression of comicality in literature in detail and analysed specific cases. The folklorist Bronislava Kerbelytė, in cooperation with her colleague Povilas Krikščiūnas, published the book *Lietuvių liaudies anekdotai* [Lithuanian Folk Anecdotes] (1994) in which these anecdotes are classified semantically and the introductory article contains a comprehensive study of the structure and semantic peculiarities of the anecdotes (Kerbelytė 1994: 9–25). The author discusses the relationship between modern and old-fashioned anecdotes in the article *Naujoviški anekdotai: santykiai su ilgaamže tradicija* [Modern Anecdotes: Relationships with Age-long Tradition] (Kerbelytė 2008). Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (2008) has considered the character of Petriukas as a trickster in anecdotes; in her book *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore* [The Image of Strangers in Lithuanian Folklore] (2006) Laimutė Anglickienė discussed the image of people belonging to another nation being mocked at not only in anecdotes but also in other folklore genres at length; Ieva Lukošiuūtė (2012) has written an article about cultural stereotypes in Lithuanian narrative anecdotes. Salomėja Bandoriūtė prepared a Master's thesis about contemporary targets of ridicule and their linguistic expression (Bandoriūtė 2011a), also, she published articles in which she dealt with modern anecdotes about gender (Bandoriūtė 2011b), the expression of aggression in humour (Bandoriūtė 2014), the joke content of a Lithuanian at the end of the 19th – the middle of the 20th century (Bandoriūtė 2015). Inga Vidugirytė (2012) has described the culture of laughter and research methods. Humour research is gradually beginning to expand in a scientific space of Lithuania, which is testified to by the issue of a science journal *Inter-studia humanitatis* printed by Šiauliai University in 2014, in which articles of 18 scholars studying humour from different viewpoints are published.

Though humour research is available in Lithuania, no more general and comprehensive analysis dealing with the phenomenon of the joking man and his change in Lithuania has been performed thus far. The present thesis analyses anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century and the phenomenon of *homo ridens* – the joking man – in Lithuania, the

communication strategies used by joking people, and the content of jokes (that is, anecdotes and snappy real-life situations). This is very significant because when joking people do not restrict themselves, they allow their thinking stereotypes to be revealed, illustrate their personal attitude to various issues (e.g., taboo topics). Humour research can help find answers to different issues that disconcert society: where from and why bullying arises in schools and in the present-day environment; where from social rejection of certain social groups occurs; why modern society, the mass media contain so much aggression.

Major research problems

The work is aimed at elucidating whether a humour tradition has already been established in Lithuania, what main features remain unchanged with the passing of time and why. The second problem is what changes in the humour tradition, how and in what ways.

The subject of the investigation

Subjects of humour are interesting in that their assessment is subjective: what one individual finds funny and ridiculous, another one may find insulting. Humour changes and adapts itself to the context surrounding people and their needs. The subject of this thesis is *homo ridens* in Lithuania at the end of the 19th – the beginning of the 21st century. The subject was investigated with the help of the following empirical material: folk anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century (7842 old and 6935 modern anecdotes) and recordings of Vytautas Šapranauskas' humour shows, which were chosen due to the popularity of the talented actor in society, the greatest number of reviews of the recordings of this type (www.youtube.com) and a long duration of the performances.

The aim of the investigation

To analyse the humour tradition in Lithuania, its main features and the change; *homo ridens* of the end of the 19th – the beginning of the 21st century from the following aspects: joke topics, the choice of the target of ridicule, joking interactions between a joking and a laughing individual.

Tasks of the work

The following tasks were set to achieve the aim of the investigation:

1. To create a theoretical-methodological access enabling the humour tradition of the end of

the 19th – the beginning of the 21st century and its main features to be analysed in depth.

2. To reveal the tradition of the anecdote at the end of the 19th – the beginning of the 21st century from the aspect of the targets of ridicule.

3. To identify main themes of the content of the anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century enabling the assumption to be made that humour adapts itself to the context of the current period.

4. To define the structure of Vytautas Šapranauskas' humour shows applying the strategies of the linear model of communication (cf. Lasswell) and classical theories of humour (*incongruity, superiority, relief*): to elucidate what genre units form it, to what degree the composition of the performance depends on the actor's individuality, mastery, the ability to communicate with the audience.

5. To establish what is characteristic of *homo ridens* – the joking man – in Lithuania: personality traits, the joke content, ways of expressing humour.

Statements to be defended

1. The targets of ridicule and humour functions, which have remained unchanged in essence in the course of different periods (from the end of the 19th to the beginning of the 21st century) reveal the humour tradition in Lithuania.

2. The topics and content of humour reveals the specific feature of a constant change, adaptation to *here and now* space-time characteristic of the humour tradition.

3. Actors of modern humour shows keep alive and continue the tradition by using short anecdotes and constant targets of ridicule; they change the tradition by incorporating anecdotes in modern long-term humour shows.

4. Humour interaction is reciprocal. The sender, in carrying out the *audience diagnosis*, chooses exactly the topics and targets of ridicule or humour that are most suitable for the receivers.

Work methods

In carrying out the investigation a quantitative and qualitative analysis of the content data was performed.

Seeking to systematically generalise a large number of anecdotes and analytically study the questionnaires filled in by modern users of humour, a quantitative analysis of the content was undertaken. The questionnaires were prepared on the basis of the Willibald Ruch *3 Witz*

Dimensionen test thereby it was sought to find an answer to the question what kind of humour is the most acceptable to the receivers of humour (aggressive, ambivalent, etc.). The examples (anecdotes and memes) used in the questionnaire have been selected from the Internet humour websites on the basis of their popularity.

In looking for commonalities and differences between the anecdotes of the periods under investigation and structural features of Vytautas Šapranauskas' performances, a qualitative analysis of the content was performed. Classical theories of humour (incongruity, superiority, relief) enabling the joke content to be grouped according to the specific aims that the joking man seeks to achieve are used to analyse the content of humour.

When considering *homo ridens* from the communicative aspect, Harold Dwight Lasswell's model of communication (1948), which is especially suitable to study the communicative action of a joking and a laughing man, was chosen. Firstly, the five questions (Who? What is said? On what channel? To whom? How efficiently?) raised by the author help her to consider the roles of communicative interaction between the sender (a comic) and the receiver (the audience) thoroughly and distinguish their main features. Also, it is sought to answer to the question about the content of the message being sent. Besides, the defined humour interaction is as though a spiral, i.e., the process does not come to an end at the addressee of the message – the feedback to the sender is expected. The feedback is especially obvious in *stand-up* performances which are developed taking into consideration the audience's reaction (laughter, silence, making noise, etc.). Lasswell's model of communication was meant for studying the speeches made by political leaders, hence, a clear parallel between the leadership traits of a politician and a joking man can be discerned.

Material under investigation

The investigation consists of two parts:

1. The first part deals with the content of popular jokes. The empirical material consists of a total of 7842 *old* anecdotes stored in the folklore archives of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore (3979 anecdotes from the card index of Lithuanian narrative folklore of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore and 3863 uncatalogued anecdotes from the manuscript collections of folklore), 6935 *modern* anecdotes stored in the Archives of Vytautas Magnus University, as well as anecdotes from the most popular Internet humour websites (www.cha.lt, www.anekdotai.us, www.linksmas.net, www.anekdotai.biz, www.anedotai.org, www.anekdotai.net, www.che.lt, www.demotyvacija.lt, www.monstras.lt, www.juokeliai.lr, www.lol.lt). The material

under investigation is analysed paying special attention to the topics of the anecdotes and targets of ridicule. In this way the answer to the question about what characters of the anecdotes of the period under study most often become targets of ridicule and what it says about the society of the period under discussion is given.

- The second part of the investigation is devoted to the study of a joking and a laughing man – *homo ridens*. Vytautas Šapranauskas' two performances that were recorded secretly and available at www.youtube.com are analysed in that part: the first recording (http://www.youtube.com/watch?v=_Sq-_0C_3GE), whose duration is one hour 13 minutes was logged onto the website on 4 October 2012 by a user under the pseudonym *Videoslaptai* (the performance that was viewed more than 655 902 thousand times has 3 000 positive and 152 negative assessments of the spectators and 251 comments – data of 27 February 2017); and the second one logged onto the website (https://www.youtube.com/watch?v=qss_frK2A4s) by the user *teletrys* on 19 March 2013 made in Joniškis (the performance was viewed more than 125 727 thousand times, received 463 positive and 28 negative assessments and 6 comments – data of 27 February 2017). Vytautas Šapranauskas' case was chosen for the investigation on account of its large size, as well as for the number of reviews and comments, which show that the recording is popular with the users of the website www.youtube.com, hence, it deserves to be investigated. The comic's audience (laughing people) are also studied in this part of work: the behaviour of the spectators recorded in the video and their communication with the actor are analysed. The data of the anonymous questionnaire prepared by the author (answers of 690 respondents) supplement the investigation of the laughing man, which help define the features of modern *homo ridens* more explicitly. On the basis of Willibald Ruch's *3 Witz Dimensionen* test of humour appreciation, a questionnaire was drawn up which contained 36 jokes (18 anecdotes and 18 pictures) reflecting three classical humour theories (incongruity, superiority and relief). The respondents' answers and comments help the author of the present work to elucidate what humour ethics prevail in modern Lithuania, what it says about personal values of *homo ridens* and social factors in humour.

The structure of work

The work consists of three parts: Introduction, Theoretical Part (Chapters 1, 2) and Analysis of Empirical Material (Chapters 3, 4). The conceptions used and theories investigating humour are presented in the Theoretical Part: attempts are made to elucidate what humour is, what its essential

features are, what main theories analysing humour are, the genre of an anecdote is presented, the relationship between emotions and humour, the conception of the object of ridicule referred to as *the target* is explained, the development of the joking man research is reviewed and the theories suitable to study humour communication are presented, the Lasswell's model of communication is described in more detail, and at the end of this part of work the comic's audience is characterised. The Research Part discusses and analyses the anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century, their main topics and the *targets* of ridicule in detail, carries out the analysis of *homo ridens*: studies the recording of Vytautas Šapranauskas' performance, communication between him and the audience, the role of the audience in the performance. There are two annexes to the work: a compact disc, which contains recordings of Vytautas Šapranauskas' performances under investigation and the humour questionnaire.

Anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century

Having analysed a great number of anecdotes in the collection of manuscripts of Lithuanian folklore, a picture of the joking man of the end of the 19th – the beginning of the 21st century can be formed: this is a representative of a lower or the lowest social class (judging from his predilection to jeer at the representatives of higher social classes), in most cases a man (the abundance of anecdotes about women testifies to that), who does not avoid using the taboo words and forbidden topics, having rather nationalistic views (judging from a great number of anecdotes about people belonging to another nation). Nevertheless, it would not be right to draw unambiguous conclusions about *homo ridens* of the end of the 19th – the beginning of the 20th century because the majority of these funny short stories were collected in the province of Lithuania (only a small part of the anecdotes were recorded in the towns where Lithuanian residents were in the minority); furthermore, the principles of creating anecdotes are based on stereotypes, which are not an accurate source of information.

In answer to the question what/who at and why a Lithuanian laughed in the recorded anecdotes of the end of the 19th – the first half of the 20th century, what the targets of ridicule were, the conclusion can be drawn that the target of ridicule of the anecdotes of the period under investigation most often were women, people belonging to another nation, persons of a higher social layer, besides, black, i.e., obscene, humour was not avoided either. Humour reflects the topical issues prevailing in society and its creation is based on stereotypical principles with respect to the groups of certain people. The investigation of the anecdotes of the end of the 19th – the first half of the 20th century carried out when preparing the present thesis revealed that targets and

situations of anecdotes act as a didactic measure. The anecdotes studied clearly contain teachings to be related to the Ten Commandments (e.g. *Not take the LORD's name in vain* – in anecdotes about the devotees; *thou shall not commit adultery* – in the anecdotes about women: *thou shall not covet* – in the anecdotes about Jews; and *you shall not bear false witness against your neighbor* – in the anecdotes about gypsies) and the norms of behaviour of an honest Catholic – do not be greedy for fame, do not be lazy.

One cannot draw the conclusion unambiguously that a Lithuania of the end of the 19th – the first half of the 20th century was foul-mouthed, anti-feminist, nationalist and atheist, however, the themes and targets of ridicule that repeated themselves for more than a century reveal a tendency to laugh at the anecdotes at the basis of which lies stereotypical thinking that forms a negative attitude towards certain social groups. Furthermore, it can be stated that laughter is a peculiar form of sneering at people and their groups looking from *we – they* oppositional perspective.

Anecdotes of the Soviet period

During the Soviet period anecdotes served the people restricted by censorship as a substitute for the possibility to express their opinion. When speaking about humour in the Soviet period, two forms of humour have to be distinguished: official (i.e., censored) and unofficial (that spread in the nation as one of the forms of resisting the then Soviet regime).

If we spoke about officially published humour, on which strict censorship was imposed, it could be stated that there was hardly any Lithuanian humour within the then context. The investigation carried out by the author of the present thesis reveals that officially jokes were made about the topics denying Lithuanianness: atheistic, topics that praised and incited ethnic hatred to the West. The function of censored humour was to disseminate political propaganda attractively, through joking. Taking into consideration the official context of Soviet humour in Lithuania it can be stated that official humour fails to reveal the world outlook of a joking man.

Unofficial (underground) humour that existed in the Soviet period provided people with the possibility to express their officially unacceptable opinion about political, social and other issues. Anecdotes and jokes that escaped censorship most often were spread by word of mouth. Most often the targets of ridicule in unofficial anecdotes were politicians (e.g. Lenin, Stalin, heroes of the Soviet period), the Soviet regime (e.g. collective farms), complicated living conditions (e.g., shortage of products and goods in the shops). Hence, the most important function of underground humour during the Soviet period was to eliminate tension: that was realised as an indirect telling the truth (resistance to the political regime).

When speaking about the chosen targets of ridicule in the anecdotes of the Soviet period it should be mentioned that they hardly ever differed from the targets of ridicule at the end of the 19th – the first half of the 20th century: most often women, representatives of a higher social class, and people belonging to another nation were jeered at. The only difference observed is the adjustment of these targets to the prevailing context: for example, it is the collective-farmers rather than the devotees that are mocked at; the politicians and physicians rather than priests or lords, the Chukchi rather than gypsies are jeered at.

Modern anecdotes

The continuity of the targets of ridicule was also observed in modern anecdotes studied in the present thesis. Most often, as at the end of the 19th – the first half of the 20th century and during the Soviet period, women, people belonging to another nation, people of a higher social status were mocked, obscene anecdotes were not avoided either. As in the Soviet period, the targets of ridicule were adjusted to the current context: e.g. beautiful blonds replaced female collective farmers; politicians of independent Lithuania replaced Soviet politicians.

The main feature of modern anecdotes is freedom to express one's opinion without being punished for that: for example, when mocking at people of a higher social layer the society's discontent with the authorities (politicians) or individuals (physicians) who have power is revealed; also, certain intolerance towards the hierarchical system is demonstrated. When mocking the individuals of higher status most often various realistic situations are being employed (e.g., in case of Paksas' impeachment proceedings), which are turned into comic situations. It is the process of humiliation that causes the effect of satisfaction the expression of which is laughter.

People in modern Lithuania gladly mock at the individuals belonging to another nation. Here we see comicality being created on the basis of *we – they* opposition. The interesting thing is that as compared with the targets of ridicule of the old anecdotes and especially those of the Soviet period, the targets of ridicule of modern anecdotes remain in essence the same. Most often the Jews, Chukchi, Georgians, Americans, Russians are mocked, and alongside those anecdotes there are anecdotes about the Latvians, Estonians and the Lithuanians themselves. It is true, it has been noticed that the Lithuanians are not very good at joking at themselves – such anecdotes are scarce, and in the existing ones comicality is being created through confrontation – (for example, the Samogitian jeers at the Suvalkietis and the like). The continuity of the targets of ridicule can be interpreted in two ways: on the one hand, this reveals a certain joke tradition; on the other hand it shows slowly changing stereotyped thinking of society.

Newly created targets of ridicule, which were taboo in the Soviet period – men and women of non-traditional orientation – illustrate freedom of expressing the opinion in modern anecdotes as well. Abundance of sexual topics and anecdotes about the homosexual people reflect freedom of modern life and the information flow that is spreading uninhibited.

When briefly summing up the most popular topics of modern anecdotes and targets of ridicule we can see that they are being adjusted to the existing context but in essence they hardly differ from the already described anecdotes of the end of the 19th century – the Soviet period though after Lithuania re-established independence we are free to express our opinion and laugh at whatever and whoever we like without any restrictions.

Test of modern *homo ridens*

The fact that stereotyped thinking and the expression of aggression form a larger part of the content in modern humour is confirmed by an anonymous survey carried out by the author of the thesis in 2014, which was prepared on the basis of Willibald Ruch's 3 *Witz-Dimensionen* test adapted to the Lithuanian context and the questions about the targets of ridicule and joke topics raised in the thesis. The test prepared consisted of two parts, which contained 40 questions: the first six questions helped the main social features of the respondents (age, sex, education, nationality, the city they reside in and the languages they speak) to be established, other 34 questions consisted of the most popular examples of humour genres selected according to their popularity (i.e., the assessment of the Internet users on the websites www.anekdotai.lt, www.demotyvacija.lt, www.anekdotai.biz) and reflecting three classical theories of humour: incongruity, superiority and relief. Half the examples were textual jokes, that is, anecdotes, and the other half were visual ones (memes).

A total of 690 respondents answered to the questions of the questionnaire, the majority of them between the ages of 19 and 39 (42 per cent) with higher education (80 per cent), females (80 per cent) more than half of which (58 per cent) reside in Vilnius and can speak English (26 per cent) and Russian (23 per cent). On the basis of these data the conclusion can be drawn that young females of a higher social layer (who have university education) overwhelmingly dominate among those who answered to the questions of the questionnaire. This trend was determined by the following specific factor: having presented the questionnaire on the Internet site www.apklausa.lt, an unknown respondent seeing that half the content consists of sexist jokes in which females became main targets, shared this survey at the forum of feminists and this had an impact on the survey data of the questionnaire. Anecdotes and memes in which females become targets of ridicule

most often are referred to as “not funny” or even “offensive”. In essence, the fact that the majority of the respondents who answered to the questions in the questionnaire and assessed the examples presented according to the scale from “very funny” to “not at all funny/offensive”, that is, the representatives of a higher social layer (e.g. there was hardly 13 per cent of the respondents who had only secondary education) found most of the examples unacceptable. The comments found at the end of the questionnaire (the author did not even ask the respondents to write them!) testify to the *reaction of rejecting* the jokes: there are 51 of them, including 26 negative ones. The commentators most often expressed dissatisfaction with the content of the humour examples, spoke aggressively, in some cases they addressed their message directly to the compiler of the questionnaire.

Such comments reflect a general *humorous* discourse in society: the comments made show that people filled in the questionnaire hoping to amuse themselves and got disappointed upon finding there the old anecdotes that they have already heard and the memes they have already seen. Another part of the respondents were indignant at the fact that taboo words (swear-words) were often used in humour, that there were grammar and style mistakes (it should be mentioned that style and vocabulary were not corrected in the examples). Having summed up the comments made at the end of the survey and the above-mentioned social features of the majority of the individuals who filled in the questionnaire, the conclusion can be drawn that the present-day representatives belonging to a higher social class (people with university education who speak foreign languages, people between the ages of 19 and 39, mainly females) dislike *black* humour where jokes on taboo topics are made and which contain swear-words, that is, they dislike humour that is most often found on the Internet humour websites. This means that the most frequent user of the Internet humour websites and forums – a modern joking man – does not correspond to the image of the people belonging to the said social group.

It has been noticed that the comments presented at the end of the questionnaire, like humour, can be assessed as a psychological manifestation, to be more specific, as indignation at the unacceptable content of the questionnaire and criticism against its compiler. The primary task of the questionnaire was to describe the humour content of a joking man residing in Lithuania; however, when the data of the questionnaire unexpectedly became extremely tendentious (due to a great number of people who answered to the questions), the survey confirmed the significance of one of the indirect features of the expression of humour – aggression. Aggressive jokes in which humour of superiority and relief prevail evoked especially strong response, they made the respondents of the survey angry. When analysing the results of that survey a question arose why such humour, which

is far from acceptable to all its addressees existed on the whole. Eric Bentley who states that “each of us is first of all a human being – a subject – and only then a scientist or a gentleman” (Bentley 1966: 14) gives the most adequate answer on that. Hence, the biological nature of man is above his acquired education or manners therefore the need to amuse oneself in an aggressive or obscene way is more natural though it is involuntarily concealed by some people because it does not comply with the established standards of behaviour.

***Homo ridens*: study of Vytautas Šapranauskas’ case**

The joking man and his phenomenal abilities to convey different emotions have always interested the researchers. Though laughter is man’s physiological ability, it is determined by various psychological and intellectual factors, and the ability to joke is determined by the personality traits of an individual. Ambivalence of a joking man is directly related to the humour theory of *incongruity*, which states that laughter is caused by ambiguities: harmony of things that are incompatible in the real world, logical incongruities, absurd situations, etc. A question might arise what for the mankind has needed comics since time immemorial. Is it one of the ways to tell the truth right to the face of the “inviolable”, i.e. to high-ranking individuals? If so, it would be more fitting to present the truth, as an undeniable merit, nobly, with dignity rather than trying to insult somebody by speaking the unpleasant and depreciated truth boldly right to his/her face? Nonetheless, it should be admitted that telling the truth is only a means (often indirect) creating comicality, and the main task of comics is to amuse the audience and to reduce tension built up between the people. That is, to perform a peculiar ritual of psycho-hygiene and relaxation.

When relations between people are strained, aggression often begins to manifest itself between them whose expression is psychological or physical violence. Laughter is one of the means helping an individual to relax and suppress the desire to commit acts of violence, to express aggression indirectly, which is, when, for example, we offend a person and later turn everything into jest saying that we are only joking. Thus it can be said that a comic helps people get rid of tension and avoid outbursts of aggression; the comic is an intellectual capable of joking on different topics and at the same time – a vulgar person speaking about what is “unacceptable to speak about”.

Actor Vytautas Šapranauskas (1958–2013) was a Lithuanian comedy and drama actor of theatre and cinema and a host and presenter of TV programs, a humorist. In 1980 he graduated from Vilnius Conservatory, worked at the Russian Drama Theatre until 1990, from 1990 he performed at the Vilnius Small Theatre. He acted in the play *Master and Margarita* (1978), *The Cherry Orchard*

(1990), *There Will be No Death Here* (1990), *Masquerade* (1997), *Waiting for Godot* (2002), *Three Sisters* (2005) and others. He also played comic roles in Domino Theatre, acted in a number of films, hosted popular entertaining TV shows, put on stand-up performances.

Vytautas Šapranuskas' stand-up performances consist of funny stories, improvisational inclusions and anecdotes whose targets of ridicule in essence correspond to those of characteristic anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century: most often women, people of a higher social status, people belonging to another nation are mocked, jokes are made on obscene topics. Nonetheless, it is necessary to admit that anecdotes on taboo topics are the most popular in the actor's performances, which reflects Šapranuskas' ambiguous humorous role – a cynical, rough curser though an elegant, talented and polite person with a good diction.

Vytautas Šapranuskas proposed the genre of humour performances in which features of telling anecdotes and stand-up correlate (direct communication, a dialogue with spectators, improvisation and the *audience diagnosis*). The actor, when acting “mini-mono-performances”, creates roles and “leaves” them, i.e., reacts together with the spectators (laughs, is terrified, explains the culminating point of the joke, etc.). A peculiar undulation of Šapranuskas' behaviour on the stage is observed – in a sense the actor plays with the audience and at the same time he plays with the very possibility of interaction: he as though identifies himself with it and almost sends it *to the devil*; now he comes near the audience now moves away from it. This duality of the performative process helps to concentrate the audience's attention and in this way it is easier to reach the main purpose of the comedy – to set the spectators laughing. Hence, Šapranuskas' ambivalence reveals itself not only in the image he is creating but also in the process of the performance.

Vytautas Šapranuskas' ambivalence in his *stand-up* performances becomes as though matter-of course. In his stand-up shows the actor reveals himself as a combination of the things that are incompatible in the real world – the harmony of misbalance. All these features manifest themselves in his appearance, his body and verbal language. Hence, in his *stand-up* performances the actor conveys closeness of a comedy and drama by ambivalence of the character he is creating – *homo ridens*. The ambiguous picture of a human being is revealed to the public by beginning to create the image on the stage and ending with choosing the topics of the jokes.

A good comic has to fulfil the following difficult tasks: during his performance he is to maintain a constant tension of the action, that is, not to allow the spectators to loosen up, which means that a comedy must develop continually; to have the nerve to tell the unpleasant truth right in the face of the people; to be able to vary his body, i.e., to be plastic, to know how to “work” with his voice, face mime; and, it goes without saying, to be able to choose the topics that are of interest

to the audience. Hence, metaphorically, joking is as though walking a tightrope whose main task is to keep balance between laughter and tears. *Homo ridens*, the joking man, is as if an acrobat risking to slide off the “right way” on every step seeking to perform to the audience adequately. What kind of *homo ridens* was Šapranauškas? Cynical but still respected by all, sometimes angry but loved by all, sometimes sad but funny to everyone all the same.

Direct interaction between the actor and the audience is not accidental; it is a purposefully used strategy – this is a peculiar form of manipulating the audience, which helps the comedy to develop continuously, and at the same time helps the performer to analyse the spectators in the hall. The *audience diagnosis* provides the performer with the possibility to adapt himself to the needs of spectators, that is, to transmit what they expect. Though, when watching the actor’s *stand-up* performance, at first sight the impression might form that Šapranauškas does not care at all whether someone finds him interesting or not. The aristocratic bearing and a glance from above establishes a peculiar hierarchy between the performer and the audience.

Šapranauškas is capable of conveying the content of his comic performances indirectly: watching his performance it seems that it is not the actor who as though tries to adapt himself to the audience but vice versa. However, a much more important thing is what the choice of such a character says about the audience itself, which demands to see a cursing person who humiliates different social groups rather than an individual telling them educated jokes. It can be stated that a comic is *homo reflexio* – a reflection of man which mirrors the intellectual level of the audience, the context in which it lives, its needs and the spheres that interest it. Besides, laughter performs two functions, that of entertainment and a psychological ritual when people allow themselves to be like what they are prohibited to be – foul-mouthed, rough, malevolent. The norms established by society affect each of us as Michel Foucault prison – we are constantly being watched therefore we try not to get into the taboo zone. Joking on the taboo topics or the use of swear-words is risky not only to a performer of a comedy but also to its spectators: the audience which reacts to aggressive humour by laughter clearly approves of the message being sent by the performer.

The following compositional scheme is found in the recordings of Vytautas Šapranauškas’ comic performances analysed in the present work: at the beginning of the show short anecdotes and jokes are told, which help the audience to “warm up”, and the actor to *diagnose* the needs of the audience; however, in the course of the entire performance the content gradually becomes even *heavier* – more and more black humour appears. At the beginning of the humorous shows under investigation Vytautas Šapranauškas concentrates more on the expression of the content, that is, on the language, later his body becomes more relaxed and there appear more acting elements and body

plastic.

CONCLUSIONS

1. Targets of ridicule have not changed in essence in the course of different periods (the end of the 19th – the beginning of the 21st century): most often women, individuals of a higher social status, foreigners were mocked at, and jokes on obscene topics were made. Such continuity of targets of ridicule can be identified as a joking tradition revealing itself through the scale of human emotions when laughing: joy, anger, loathing, curiosity.

2. Laughter may not only be the form of expressing positive gaiety but also insensitivity, aggression, to be more exact, non-punishable violence (when *another* – a socially weaker and socially stronger individual is made fun of).

3. Having analysed the phenomenon of *homo ridens* within the context of the end of the 19th century – modern Lithuania, five major functions of humour can be formulated:

- *The function of entertainment.* A human being associates laughter with merriment, relaxation – a form of a game. From the phenomenological point of view, game is one of the inseparable forms of man's existence, i.e., the need and ability to fantasise, create and make merry. Hence, joking as a game has certain rules and once they are ignored joking will simply not occur.

- *The function of demonstrating leadership.* Laughter is one of the means of establishing hierarchy and the forms of sneering. Leadership reveals itself in the expression of *we – they* opposition; a joking man humiliating a socially weaker group of society (for example, ethnic minorities) or a socially stronger group of society (for example, politicians, policemen, celebrities) experiences the moment of triumph, which allows him to feel psychologically superior. Superiority, competition and humiliation of another person (ridicule) can be defined as a psychological victory of the sender (he who mocks another person or a group of people).

- *The function of didactics.* The idea that targets and situations of anecdotes acted as a didactical means verified in the thesis has been confirmed. The anecdotes of the end of the 19th century that were studied clearly contain teachings related to the 10 Commandments of God and norms of exemplary behaviour. Examples of a vicious lifestyle, which have to be recognised and perceived as evil by the senders, are demonstrated in a humorous way.

- *The function of psycho-hygiene.* It is most characteristic of aggressive humour, which acts as a means of psychological purification of man (when joking on taboo topics, using the taboo language). Humour is an ambiguous phenomenon in which laughter and crying are intertwined and which creates the possibility for the sender and the receiver to relax.

- *The function of communication.* The process of humour is inseparable from communication, which investigates the joking (the sender – *homo ridens*) and laughing (addressee / receiver) man, their relationship and the content of the joke message with the whole context surrounding it. Humour interaction between the joking and laughing man creates solidarity, in other words, unites the sender of the message and its receiver for a common purpose – laughter. On the basis of theoretical insights and the investigation carried out in the present thesis, the conclusion is drawn that comicality and a comedy are positive phenomena necessary to us because they help us rally, communicate and look into everyday situation through the prism of laughter.

4. The analysis of the anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century carried out reveals the content of anecdotes of different periods under investigation. Anecdotes of the end of the 19th – the beginning of the 21st century, which were mainly collected in the province of Lithuania, mock everyday life of the then peasant (relationship between men and women, domestic worries, the church); the exceptionality of Soviet anecdotes is official (revealing propaganda) and underground (*vox populi*) political anecdotes; modern anecdotes reflect freedom of opinion – jokes are made everywhere and about everything, taboo topics are not avoided either. With a comic sneering at the same targets of ridicule, which were discovered in carrying out archival research, the following differences have been established – contexts of different periods are easily recognised in all the anecdotes, and this enables the conclusion to be drawn that humour constantly adapts itself to *here and now* time realities.

5. Vytautas Šapranauskas' recordings offer us the possibility to understand how the humour content is adapted to the audience's expectations and reflect the present context adequately. His ability to freely improvise applying the method of *the audience diagnosis* helps the needs of the topics and targets of ridicule desirable by the spectators to be determined.

6. Telling anecdotes and features characteristic of performing *stand-up* comedy correlate in Vytautas Šapranauskas' humour performances (direct communication, a dialogue with the audience, improvisation, the *audience diagnosis*) and they enable the talented actor to create a comic mono-performance.

7. In his performances Vytautas Šapranauskas used the same compositional scheme, in which three communicative channels of sending a message prevailed: *verbal – verbal and visual – visual*. This scheme correlates directly with a change in the content: the further he goes the more concentrated – agile – the content becomes and the actor feels freer and freer on the stage, his relaxed body becomes the basic – visual – channel of conveying a communicative message.

8. The success of comedies (that is, the spectators' laughter) depends on the abilities of the comic

to recognise what the audience wants (*the audience's diagnosis*), and to convey a message being sent adequately, hence humour interaction is reciprocal. The sender, in making *the audience diagnosis* (i.e., identifying the audience's reaction on the basis of feedback: laughter, silence, making noise) varies topics as long as he chooses the most suitable ones exactly, that is, those that comply with the receivers' *needs*.

9. From the communicative point of view humour shows reveal leadership of the sender. Vytautas Šapranauskas was a charismatic personality who managed to maintain constant interaction between himself and the audience, knew not only how to *wrap up* but also how to *unwrap* the truth, which was not only necessarily pure and made people happy. That talented actor introduced the humour standard – a high bar for quality, which is impossible to ignore in assessing humour in the Lithuanian context.

10. In characterising *homo ridens* – the joking man – in modern Lithuania the aspects distinguished reveal the national specificity – jokes are made in the Lithuanian language with the help of the expression that is characteristic of the time of performance (adequate language, jargon, persons' proper names, inclusions in foreign languages); the humour content reflects the urgent topics of the time of performance and universal features of *homo ridens* – the joking man is distinguished for his leadership qualities and is able to communicate smoothly.

**MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA /
ACADEMIC PUBLICATIONS ON THE SUBJECT OF THE DISSERTATION**

1. Bandoriūtė, Salomėja (2011). Šiuolaikinių anekdotų apie lytis pašaipos taikiniai ir kalbinė raiška [Targets and Linguistic Expression of Mockery in Contemporary Jokes on Gender]. *Lietuvių kalba* 5, www.lietuviukalba.lt.
2. Bandoriūtė, Salomėja (2014). Juokas pro ašaras: humoras ir agresija [Gallows Humor: Humor and Aggression]. *Inter-studia humanitatis: tarpdisciplininiai juoko kultūros tyrimai* 16, p. 163–177.
3. Bandoriūtė, Salomėja (2015). Tradicinis anekdotas: iš ko juokėsi XIX a. pabaigos – XX a. vidurio lietuviai [The Traditional Anecdote: What Did Lithuanians Find Funny in the End of the 19th–the Middle of the 20th Century?]. *Tautosakos darbai* XLIX, p. 105–122.

**MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE SKAITYTI PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA /
CONFERENCE REPORTS ON THE SUBJECT OF THE DISSERTATION**

1. „Įvadas į humoro tyrimus, humoras ir komunikacija“ [Introduction into Humour Research, Humour and Communication]. *Pavasario šventės* 2013. Vilnius, Etninės kultūros centras, 2013 m. kovo 29 d.
2. „Image of Estonians in Lithuanian Anecdotes“. The 16th Congress of the International Society for Folk Narrative Research (ISFNR). Vilnius, Vilniaus universitetas, 2013 m. birželio 25 d.
3. „Some Jokes were Really Good! Anonymous Informant in Humor Studies“. The 4th International Conference of Young Folklorists. Vilnius, Lietuvių kalbos ir tautosakos institutas, 2014 m. birželio 7 d.
4. „Homo Ridens: juokaujantis žmogus šiuolaikinėje Lietuvoje“ [Homo Ridens: A Joking Man in Modern Lithuania]. Prigimtinės kultūros seminaras, 2014 m. birželio 30 d.
5. „Šiuolaikinis lietuvių humoras: nepakantumas kitoniškumui“ [Modern Lithuanian Humour: Intolerance of Different People]. Laisvasis universitetas (LUNI). Vilnius, 2015 m. vasario 19 d.
6. „Homo ridens: juokaujantis žmogus šiuolaikinėje Lietuvoje“ [Homo Ridens: A Joking Man in Modern Lithuania]. Laisvasis universitetas (LUNI). Vilnius, 2015 m. kovo 16 d.
7. „Aktyvus komiko publikos vaidmuo komunikacijoje“ [Active Comedy Audience Role in Humour Interaction]. *Jaunieji humanitarai ir Kazimieras Būga*. Vilnius, Lietuvos mokslų akademija, 2015 m. spalio 27 d.

CURRICULUM VITAE

Vardas, pavardė	Salomėja Bandoriūtė
Gimimo vieta ir data	1985 11 12, Vilnius, Lietuva.
Adresas	Etnomuzikologijos katedra, Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Gedimino pr. 42, LT-01110 Vilnius, Lietuva.
Išsilavinimas	2005 Vasario 16-osios gimnazija. 2007 Manheimo universitetas (teisės, germanistikos, romanistikos, politologijos studijos). 2009 Vilniaus edukologijos universitetas (germanistikos bakalauras). 2011 Vilniaus universitetas (Taikomosios kalbotyros magistras). 2012–2017 Lietuvos muzikos ir teatro akademija (etnologijos doktorantūra).
Moksliniai interesai	Sociolingvistiniai, psichologiniai, komunikaciniai ir etnologiniai humoro tyrimai.
Name, surname	Salomėja Bandoriūtė
Place and date of birth	12 November 1985, in Vilnius, Lithuania.
Address	Department of Ethnomusicology, Lithuanian Academy of Music and Theatre, Gedimino Ave. 42, LT-01110 Vilnius, Lithuania.
Education	2005 Privates Litauisches Gymnasium. 2007 Universität Mannheim (law, Germanic philology, Romance philology, political science studies). 2009 Vilnius University of Educology (Bachelor's degree in Germanic philology). 2011 Vilnius University (Master's degree in applied linguistics). 2012–2017 Lithuanian Academy of Music and Theatre (PhD studies in ethnology).
Academic interests	Socio-linguistic, psychological, communicative and ethnological humour research.

Salomėja Bandoriūtė

HOMO RIDENS: JUOKAUJANČIO ŽMOGAUS FENOMENAS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE

HOMO RIDENS: THE PHENOMENON OF THE JOKING MAN IN MODERN LIHTUANIA

Daktaro disertacijos santrauka / *Summary of the doctoral dissertation*
Vertė / *Translated by* Aldona Matulytė

Išleido Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Gedimino pr. 42, Vilnius
Spausdino UAB „BMK leidykla“, J. Jasinskio g. 16, Vilnius
Tir. 60 egz. Nemokamai